

Korset och Kronan

Nr 19/2020

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

Frälsningshistorien (del 10, tiden efter Luther)

Efter Luthers död 1546 blev det en svår tid för den lutherska kyrkan. De evangeliska furstarna hade ingått ett försvarsförbund mot kejsar Karl V. Förbundet hade växt sig allt starkare och Karl hade varit försvagad på grund av krig med Frankrike. Men nu slöt han fred och gick i förbund med påven och Bayern i södra Tyskland. Så vände han sig med stor vapenmakt mot de lutherska furstarna för att försöka krossa den lutherska kyrkan nu när Luther var död. Kejsaren lyckades också få med sig en ung luthersk furste som hette Moritz av Sachsen, som var avundsjuk på sin släkting, kurfursten Johan Fredrik av Sachsen, som varit den lutherska kyrkans främste beskyddare. Kejsaren anföll Wittenberg och andra lutherska

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

orter med en stor här från Italien och Holland. Moritz hade först lovat att vara neutral men svek sitt löfte. Johan Fredrik besegrades och fängslades efter kapitulationen i Wittenberg 1547. Som tack för sin insats fick nu Moritz och hans del av Sachsen överta kurfurstevärdigheten.

Filip Melanchton hade tyvärr kommit att i flera lärofrågor avvika från Luther. Detta visade sig när kejsaren hade segrat. Då kompromissade Melanchton och gick med på att göra allvarliga eftergifter för kejsar Karl i fråga om liturgi och gudstjänstordning. Kejsaren ville tvinga lutheranerna att genom en ny liturgi, det s.k. "interim" närma sig den katolska kyrkan. Målet var givetvis att så småningom helt kunna föra den nu ganska stora lutherska kyrkan tillbaka till Rom.

På grund av sina kompromisser fick Melanchton tillåtelse att stanna kvar i Wittenberg tillsammans med några andra

teologer, de s.k. filippisterna. De följde Melanchton i hans nya villfarelser. I nattvardsläran gick Melanchton emot Luthers fasta övertygelse om att Kristi kropp och blod blir närvarande när instiftelseorden läses och att det därför är rätt och riktigt att också tillbedja Kristi kropp och blod som vilar på altaret. Melanchton bekämpade nu denna lära och kallade den föraktfullt för "brödtillbedjan".

En annan avvikelse var att Melanchton inte längre trodde att människan blir omvänd enbart på grund av Guds nåd. Han började lära att också människans vilja samverkar med nåden. Detta var direkt emot Bibelns klara lära om omvändelsen och rättfärdiggörelsen, som Luther så kraftigt och klart hade predikat och som även Melanchton under Luthers tid hade försvarat.

Sorgen över Melanchtons avfall blev stor bland många när man förstod hur allvarligt det hela var. Det var inte uppenbart i början eftersom Melanchton

uttryckte sig mycket försiktigt. Men några trogna teologer vägrade att acceptera det nya *interim*, och flera av dem samlades i Magdeburg och skrev skrifter mot Melanchtons falska läror. Dessa teologer kallades *gnesiolutheraner*, äktlutheraner.

Efter en lång tid av inre stridigheter lyckades några framstående teologer med *Martin Chemnitz* (1522-1586) i spetsen tillsammans ena den lutherska kyrkan. Chemnitz hade studerat för Luther och Melanchton och skaffat sig en mycket grundlig kunskap om Bibeln och kyrkohistorien. Han skrev ett stort verk mot den romersk-katolska läran och det nya kyrkomötet som samlats i Trient. Chemnitz hade också en klar bild av hur Melanchton och andra filippister hade avvikit från de bibliska sanningen.

Resultatet blev att Chemnitz tillsammans med några andra framstående lutherska teologer författade den s.k. *Konkordieformeln* (endräktsformeln). Där gick man noga igenom de läror där det hade varit stridigheter inom den lutherska kyrkan. På punkt efter punkt visade man vad Bibeln klart och tydligt lär i dessa frågor. Man förklarade också att både fornkyrkans bekännelser och de tidigare lutherska bekännelserna i allt stämde överens med Bibeln. Så skickades Konkordieformeln ut till alla de lutherska kyrkorna. Man hade bett om alla de ledande teologernas synpunkter redan innan enhetsformeln var klar, och till sist gjordes ett stort redaktionsarbete på slottet Berg med Chemnitz i spetsen.

Chemnitz hade förmågan att skriva tydligt och klart med stort lugn. Detta var viktigt när så många känslor var upprörda efter flera årtionden av intensiva

lärostrider och diskussioner. Man enades också om att inga namn skulle utpekas i enhetsformeln. Detta var särskilt viktigt eftersom Melanchton tidigare hade skrivit så många goda skrifter, t.ex. Augsburgska bekännelsen och dess apologi.

Resultatet av det stora arbetet blev Konkordieboken av år 1580. Där ingår fornkyrkans tre huvudbekännelser och reformationens lutherska bekännelseskriterier tillsammans med Konkordieformeln:

1. *De tre fornkyrkliga bekännelserna*, den apostoliska, den nicenska och den athanasianska bekännelsen.
2. *Augsburgska bekännelsen*, som brukar kallas *Augustana*.
3. Försvaret (*apologin*) för den augsburgska bekännelsen.
4. *Schmalkaldiska artiklarna* av Luther.
5. *Traktaten* om påvens och biskoparnas makt.
6. *Luthers båda katekeser*, den lilla och den stora katekesen.
7. *Konkordieformeln*.

Denna viktiga bekännelse lade grunden för en lång period av enighet inom den lutherska kyrkan. Man brukar kalla denna period för ortodoxins tid.

I Sverige var dess ledande teolog ärkebiskop *Laurentius Petri*. Genom sina många skrifter och särskilt *kyrkoordningen* av år 1571 ledde han den svenska kyrkan med fast hand i äktluthersk anda trots att kungamakten gjorde stora försök att föra kyrkan i filippistisk riktning (Erik XIV) eller romersk-katolsk riktning (Johan III och sonen Sigismund) eller i reformert riktning (Karl IX). Så kom den svenska lutherska kyrkan för mycket lång tid framåt att präglas av en klar biblisk-luthersk lära med Konkordieboken som kyrklig bekännelse och ett värn mot alla möjliga villoläror.

I den lutherska kyrkan fanns förutom Chemnitz många framstående teologer. De höll fast vid Bibelns inspiration och ofelbarhet och lärde att Kristus är både sann människa och sann Gud. De trodde att Kristus dött för hela världens synd och att han uppstått kroppsligen. De var fromma präster och teologer, som var övertygade om Bibelns sanning och vikten av att människan blir frälst endast genom tron på Jesu Kristi död och uppståndelse. Här är några av de främsta:

- Johan Gerhard († 1637)
- Aegidius Hunnius († 1603)
- Leonard Hutter († 1616)
- Mattias Hafrenreffer († 1619)
- Balthasar Meisner († 1626)
- Hans Poulsen Resen († 1638)
- Jesper Brochmand († 1652)
- Konrad Dannhauer († 1666)
- Abraham Calovius († 1686)
- Andreas Quenstedt († 1688)

Bland dessa räknas Johan Gerhard som ortodoxins främste lärare under 1600-talet. Resen och Brochmand var ledande teologer inom den danska lutherska kyrkan, till stor välsignelse. *Forts. i nästa nr.*